

Magdalena Zwolińska-Ligaj, Danuta Guzal-Dec

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W SEKTORZE BIOGOSPODARKI JAKO KIERUNEK ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU LOKALNEGO NA OBSZARACH PRZYRODNICZO CENNYCH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO¹

*ENTREPRENEURSHIP IN THE BIOECONOMY SECTOR AS THE DIRECTION
OF LOCAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF VALUABLE NATURAL AREAS
OF THE LUBLIN PROVINCE*

Słowa kluczowe: biogospodarka, przedsiębiorczość, obszary wiejskie

Key words: bioeconomy, entrepreneurship, rural areas

JEL codes: Q01, R11

Abstrakt. Celem opracowania jest określenie możliwości rozwoju sektora biogospodarki na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego. Realizacji celu służyła analiza opinii przedsiębiorców reprezentujących sektor biogospodarki, władz samorządowych oraz analiza dokumentów strategicznych szczebla lokalnego i regionalnego. Z perspektywy badanych podmiotów oceniono wybrane, lokalne warunki rozwoju branż bazujących na wykorzystaniu lokalnych zasobów naturalnych, w tym sektora biogospodarki. W szczególności uwzględniono problem zaangażowania lokalnych władz samorządowych we wsparcie rozwoju tych branż. Wykorzystano analizę literatury przedmiotu oraz wyników badań zrealizowanych z zastosowaniem metody sondażu diagnostycznego z użyciem kwestionariuszy wywiadu (30) skierowanych do wójtów i burmistrzów gmin oraz (48) skierowanych do właścicieli, współwłaścicieli lub osób zarządzających przedsiębiorstwami sektora biogospodarki. Z badań wynika, że lokalne władze oferują umiarkowane wsparcie w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, w tym w obszarze rozwoju wybranych dziedzin biogospodarki. Postulować należy zatem większą ich troskę o określenie możliwości rozwoju wybranych branż biogospodarki w układach lokalnych oraz przygotowanie oferty promocyjno-informacyjnej ze wskazaniem dobrych praktyk.

Wstęp

Biogospodarka obejmuje produkcję odnawialnych zasobów biologicznych i konwersję tych zasobów i strumieni odpadów na produkty o wartości dodanej, takie jak żywność, pasze, produkty pochodzenia biologicznego oraz bioenergia. W zakres tego sektora wchodzi takie rodzaje działalności, jak: rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, produkcja żywności i masy celulozowej oraz papieru, a także części przemysłów: chemicznego, biotechnologicznego i energetycznego. Zauważyć należy, że rozwój biogospodarki wymaga wzrostu produktywności w tym sektorze, przy jednoczesnym zapewnieniu zrównoważonego wykorzystania zasobów i łagodzenia presji na środowisko [EC 2012, s. 3-4]. Uznaje się przy tym, że zrównoważony rozwój wymaga wzrostu ekonomicznego, który pozwoli na zachowanie równowagi ekologicznej, a więc oddzielenia go od degradacji środowiska [OECD 2009, s. 22]. Takie założenia są możliwe do realizacji wyłącznie w warunkach wysokiej innowacyjności rozwijających się dziedzin tego sektora ukierunkowanych na rozwiązania proekologiczne.

Rozwój różnorodnych dziedzin sektora biogospodarki, znajdujących uzasadnienie w specyfice lokalnych uwarunkowań rozwojowych jest ważnym kierunkiem działań mających na celu dynamizowanie lokalnych procesów rozwojowych. Wyniki prowadzonych do tej pory badań nad obszarami przyrodniczo cennymi województwa lubelskiego upoważniają do stwierdzenia,

¹ Opracowanie przygotowano w ramach projektu badawczego nr 2011/01/D/HS4/03927 pt. *Ekologiczne uwarunkowania i czynniki rozwoju funkcji gospodarczych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego* finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

że sektor biogospodarki jest kierunkiem rozwoju gospodarczego, który odpowiada specyfice badanych obszarów. Obszary te bowiem tworzą korzystne warunki dla sektorów, które opierają swoją działalność na wykorzystaniu lokalnych zasobów naturalnych. Przedsiębiorcy reprezentujący sektor biogospodarki postrzegają lokalne warunki ekologiczne jako kluczowy i zarazem pozytywny czynnik rozwoju przedsiębiorstwa [Zwolińska-Ligaj 2016].

W pomyślnym przebiegu procesów rozwojowych ważne jest więc zarówno samo istnienie zasobów przyrodniczych i stan ich zachowania pod względem jakościowym i ilościowym, ale także ich gospodarcze użytkowanie [Kruk 2007, s. 17]. W kontekście zrównoważonego rozwoju „ważnym elementem budowania ładu gospodarczego jest wprowadzenie zrównoważonej gospodarki zasobami naturalnymi” [Burchard-Dziubińska 2014, s. 121]. W przypadku obszarów przyrodniczo cennych zasoby i walory środowiska przyrodniczego powinny należeć do podstawowych czynników stymulujących ich rozwój. Efektywność gospodarowania przy uznaniu wiodącej roli dóbr przyrody i konieczności jej wszechstronnej ochrony wymaga przede wszystkim rozwoju funkcji gospodarczych genetycznie związanych ze środowiskiem, w zakresie i w sposobie zapewniającymi trwałość realizacji tych funkcji [Dobrzański 2000, s. 27-28].

Celem opracowania jest określenie możliwości rozwoju sektora biogospodarki na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego. Z perspektywy badanych podmiotów oceniono wybrane, lokalne warunki rozwoju branż bazujących na wykorzystaniu lokalnych zasobów naturalnych, w tym sektora biogospodarki. W pracy w szczególności uwzględniono problem zaangażowania lokalnych władz samorządowych we wsparcie rozwoju tych branż. Poznanie opinii podmiotów lokalnych w zakresie problematyki rozwoju sektorów opierających się na wykorzystaniu lokalnych zasobów naturalnych, w tym sektora biogospodarki, wydaje się istotne w kontekście przyjęcia biogospodarki jako kluczowej, inteligentnej specjalizacji regionu wskazanej w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku [UMWL 2014].

Materiał i metodyka badań

Realizacji celu służyła analiza literatury przedmiotu oraz wyników badań przeprowadzonych w 2013 roku w 30 gminach z grupy o najwyższej cenności ekologicznej w województwie lubelskim według wskaźnika opracowanego przez Danutę Guzal-Dec [2013]. Zastosowano metodę analizy dokumentów oraz sondażu diagnostycznego z użyciem kwestionariuszy wywiadu (30) skierowanych do wójtów i burmistrzów gmin i (150) skierowanych do właścicieli, współwłaścicieli lub osób zarządzających przedsiębiorstwami, prowadzącymi działalność na obszarach przyrodniczo cennych (5 wywiadów w każdej z badanych gmin). W grupie 150 przedsiębiorstw wyodrębniono 48 podmiotów sektora biogospodarki na podstawie kryterium zasobowego, zaliczając do niego wszystkie podmioty sfery produkcyjnej wykorzystujące zasoby biologiczne.

Wyniki badań

Badani przedsiębiorcy ocenili w większości pozytywnie lokalne warunki funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw – 60,5% badanych określiło je jako zdecydowanie i raczej sprzyjające działalności gospodarczej, przy czym w opinii 6,3% badanych były one zdecydowanie sprzyjające. Duża grupa badanych, stanowiąca 33,3% ogółu, nie potrafiła sformułować jednoznacznej oceny dotyczącej lokalnych warunków przedsiębiorczości, co wskazywać może na potrzebę większej aktywizacji władz samorządowych w tym zakresie. Jednocześnie tylko 6,3% badanych uznało warunki lokalne za zdecydowanie i raczej niesprzyjające działalności gospodarczej.

Jednym z podstawowych elementów składających się na lokalne uwarunkowania przedsiębiorczości jest postawa władz samorządowych względem lokalnego sektora biznesu.

Władze samorządowe w ramach dążenia do pobudzenia przedsiębiorczości na swoim terenie powinny sformułować czytelną wizję rozwoju lokalnej sfery gospodarczej w dokumencie strategii rozwoju gminy, w którym wskazane byłyby także preferowane kierunki rozwoju gospodarczego zgodne z przyjętymi celami strategicznymi. Implementacja tych założeń wymagałaby zaś za-

proponowania odpowiedniego zestawu instrumentów mających na celu wsparcie rozwoju tych kierunków. Zasadne jest przy tym, aby lokalne władze wypracowywały założenia strategiczne dotyczące rozwoju gospodarki wspólnie z przedstawicielami lokalnego środowiska biznesu i sfery społecznej. Współpraca pomiędzy lokalnymi władzami i przedsiębiorcami owocować może bowiem ważnymi impulsami rozwojowymi dla przedsiębiorców i lokalnej gospodarki. W przypadku zaś obszarów przyrodniczo cennych ważne miejsce zajmuje problematyka wykorzystania zasobów naturalnych i jednocześnie pobudzanie proekologicznych sposobów gospodarowania.

Zauważyć należy, że biogospodarka jest sektorem rzadko jeszcze postrzeganym przez władze lokalne jako ważny kierunek rozwoju lokalnego znajdujący odzwierciedlenie w strategii rozwoju gminy. Spośród sześciu aktualnie obowiązujących dla perspektywy 2014-2020 strategii rozwoju lokalnego² jedynie w przypadku jednego dokumentu – strategii rozwoju Janowa Lubelskiego – wystąpiło bezpośrednie odniesienie się do biogospodarki jako priorytetu rozwoju lokalnego.

Ocenie badanych przedsiębiorców poddano następnie zagadnienie aktywności władz samorządowych w ramach wybranych, potencjalnych obszarów współpracy z przedstawicielami lokalnej sfery biznesu, którą w świetle oceny przedsiębiorców należy uznać za umiarkowaną (tab. 1). Przedsiębiorcy dostrzegali przede wszystkim zaangażowanie samorządów w poprawę jakości obsługi przedsiębiorców w urzędzie gminy, gotowość do udzielania pomocy prawnej,

Tabela 1. Ocena* wybranych obszarów aktywności władz samorządowych na rzecz tworzenia warunków sprzyjających przedsiębiorczości

Table 1. Assessment of the selected areas of activity of local authorities to create conditions favorable to entrepreneurship*

<i>Obszary aktywności władz samorządowych/ Fields of activity of local authorities</i>	<i>Średnia/ Average</i>	<i>Odchylenie standardowe/ Standard deviation</i>
<i>Zaangażowanie w jakość obsługi przedsiębiorców w urzędzie gminy, w tym upraszczanie procedur formalnych/Commitment to providing a good-quality services to entrepreneurs in the commune office, including simplifying the formal procedures</i>	3,29	0,661
<i>Działania władz mające na celu promocję lokalnych produktów/usług/Actions of the authorities aimed at the promotion of local products/services</i>	3,27	0,780
<i>Pomoc prawna, informacyjna z dziedziny przedsiębiorczości, doradztwo/Legal aid, providing information in the field of entrepreneurship, consulting</i>	3,23	0,831
<i>Współpraca/pomoc władz w ramach przedsięwzięć realizowanych przez przedsiębiorców/Cooperation/assistance by the authorities in the framework of projects implemented by entrepreneurs</i>	3,18	0,860
<i>Informowanie przez władze o preferowanych kierunkach rozwoju przedsiębiorczości w gminie/Informing about preferred directions of development of entrepreneurship in the commune</i>	3,16	0,834
<i>Wspieranie przedsięwzięć proekologicznych przedsiębiorców/Support for environmentally friendly businesses</i>	3,07	0,846
<i>Wskazywanie kierunków działalności gospodarczej przyczyniających się do ochrony przyrody lub wykorzystywania lokalnych zasobów gospodarczych/Showing lines of business activities contributing to the conservation and use of local economic resources</i>	3,05	0,861

* ocena dokonana w skali od 0 do 5, gdzie 0 oznacza brak aktywności, a 5 aktywność bardzo wysoką/
assessment made on a scale of 0-5, where: 0 is lack of activity and 5 is a very high

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Source: elaboration based on own research

² Należy nadmienić, że w grupie 30 badanych gmin w przypadku pięciu obowiązujące strategie rozwoju lokalnego obejmowały swoim horyzontem 2016 rok i nie były jeszcze zaktualizowane dla nowej perspektywy finansowania UE 2014-2020, a w kolejnych 11 poprzednio obowiązujące strategie straciły swoją aktualność i trwały prace nad ich aktualizacją.

a także – co należy uznać za pozytywny przejaw troski o rozwój gminy – działania mające na celu promocję lokalnych produktów i usług. Innym, dostrzeganym przez przedsiębiorców obszarem aktywności samorządów lokalnych, były działania istotne dla kreowania zrównoważonego rozwoju w warunkach szczególnej cenności środowiska przyrodniczego gminy, w tym wspieranie przedsięwzięć proekologicznych przedsiębiorców lub wskazywanie kierunków działalności gospodarczej przyczyniających się do ochrony przyrody lub wykorzystywania lokalnych zasobów gospodarczych. Wydaje się, że w przypadku gmin o znacznej cenności ekologicznej tego typu aktywność powinna być zaznaczona silniej.

W ramach rozwoju partnerstwa między władzami samorządowymi i sektorem gospodarczym, które powinno wynikać z uświadomienia zbieżności celów realizowanych przez te podmioty, władze samorządowe powinny zadbać o upowszechnienie w środowisku lokalnego biznesu wiedzy na temat priorytetów i kierunków rozwoju gminy, a także sposobów ich realizacji. W przypadku badanych przedsiębiorców tylko 33,3% spośród nich potwierdziło, że zna założenia strategii rozwoju gospodarczego gminy. Pozostali albo nie mieli żadnej wiedzy na temat strategii rozwoju (29,2%), albo wiedzieli, że dokument istnieje, ale nie znali jego zapisów (37,5%).

Zaprezentowane opinie przedsiębiorców wykazują zbieżność z deklaracjami aktywności władz samorządowych w dziedzinie wsparcia rozwoju przedsiębiorczości lokalnej. Wśród instrumentów wsparcia lokalnych przedsiębiorstw proekologicznych władze samorządowe deklarowały najczęściej, chociaż nie powszechnie (12 wskazań), współpracę i utrzymywanie kontaktów z lokalnymi przedsiębiorcami, pomoc prawną i informacyjną udzielaną przedsiębiorcom – 11 wskazań oraz aktywność w ramach promocji gospodarczej gminy – 10 wskazań i rozbudowie infrastruktury technicznej – 9 wskazań. Niedostatecznie wykorzystaną, a bardzo ważną formą wsparcia było tworzenie i realizacja programów wspierania przedsiębiorczości (6 wskazań) czy organizacja szkoleń, kursów z dziedziny przedsiębiorczości (5 wskazań). Należy zatem stwierdzić, że realizowane działania wsparcia były nieuporządkowane, brakowało często bazy programowej (programów wsparcia przedsiębiorczości), niedostatecznie wykorzystywano także rezerwy instrumentów pozainwestycyjnych (szkoleniowo-informacyjnych).

Biorąc pod uwagę specyfikę badanych gmin, określoną wysoką cennością środowiska przyrodniczego, stwierdzić można, że badani przedsiębiorcy formułowali raczej niskie oceny aktywności władz samorządowych w zakresie wspierania kierunków aktywności gospodarczej bazujących na wykorzystaniu lokalnych walorów i zasobów środowiska przyrodniczego, ale jednocześnie wśród nich potrafili wskazać takie, które ich zdaniem miały szanse na rozwój w warunkach gminy (tab. 2).

Tabela 2. Kierunki działalności gospodarczej, w przypadku których przedsiębiorcy dostrzegają szanse rozwoju przedsiębiorczości lokalnej

Table 2. Directions of economic activity, in respect of which entrepreneurs perceive opportunities for the development of local entrepreneurship

Kierunki działalności gospodarczej/ <i>Directions of economic activity</i>	Liczba wskazań/ <i>Number of indications</i>	Odsetek wskazań/ <i>Percentage of indications</i>
Proekologiczne usługi turystyczne/ <i>Ecological tourism</i>	32	24,6
Rolnictwo ekologiczne/ <i>Organic farming</i>	32	24,6
Pozyskanie drewna i produktów leśnych/ <i>Timber harvesting and extraction of forest products</i>	20	15,4
Przetwórstwo spożywcze, sprzedaż hurtowa i detaliczna żywności/ <i>Processing, wholesale and retail sale of food</i>	18	13,8
Pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych/ <i>Obtaining energy from renewable sources</i>	6	4,6
Budownictwo/ <i>Building Industry</i>	4	3,1
Inne/ <i>Others</i>	18	13,9
Ogółem/ <i>Total</i>	130	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Source: elaboration based on own research

Do dziedzin działalności gospodarczej, które zdaniem badanych miały możliwości rozwoju należały głównie proekologiczne usługi turystyczne, funkcje bioprodukcyjne, w tym: rolnictwo ekologiczne oraz pozyskanie drewna i produktów leśnych, a także przetwórstwo spożywcze i sprzedaż hurtowa i detaliczna żywności. W niewielkim stopniu możliwości rozwoju upatrywano w przypadku takich rodzajów działalności, jak pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych. Do innych dziedzin, które zdaniem badanych nie miały sprzyjających uwarunkowań lokalnych rozwoju należały: produkcja tradycyjnych produktów/usług opartych na lokalnych zasobach, edukacja ekologiczna i badania naukowe, produkcja i sprzedaż wyrobów z surowców naturalnych oraz przyrodolecznictwo i lecznictwo uzdrowiskowe.

Jednocześnie należy zauważyć, że przedsiębiorcy reprezentujący sektor biogospodarki nie dostrzegali szczególnego wsparcia ze strony samorządów gmin. Połowa badanych nie potrafiła ocenić czy władze samorządowe wspierają branżę, którą reprezentują, 30,8% uznało, że raczej ją wspierają, a pozostali badani nie dostrzegali takiego wsparcia, w tym 15,4% raczej nie dostrzegają, a 3,8% zdecydowanie nie dostrzegają troski lokalnych władz o ten sektor.

Poza perspektywą ocen sformułowanych przez przedsiębiorców reprezentujących sektor biogospodarki odnośnie możliwości jego rozwoju na badanych obszarach istotne było poznanie preferencji i priorytetów w polityce gminnych władz samorządowych. Badanie miało na celu określenie, na ile realizowane w prowadzonej przez lokalne władze polityce rozwoju i planowane (w najbliższej przyszłości) do realizacji kierunki rozwoju lokalnych gospodarek obszarów cennych przyrodniczo wpisują się w rozwój biogospodarki (tab. 3).

Podstawowymi, wdrażanymi i planowanymi kierunkami rozwoju lokalnych gospodarek były: turystyka przyrodnicza, agroturystyka i rolnictwo ekologiczne. Kierunki te mogły być rozwijane przy wykorzystaniu relatywnie obficie występujących w tych gminach szczególnie cennych zasobów przyrodniczych, ogólnie dobrego stanu środowiska naturalnego oraz – w przypadku rolnictwa ekologicznego – dotacjom współfinansowanym z budżetu Unii Europejskiej. Główną

Tabela 3. Wdrażane i planowane przez władze gminne do wdrażania w najbliższej przyszłości (w perspektywie 5 lat) kierunki rozwoju gminy (liczba wskazań)

Table 3. Directions of commune's economic activity which are in the implementation phase and preferred to be implemented in 5 years perspective (number of indications)

Kierunki rozwoju/ <i>Directions of development</i>	Liczba kierunków rozwoju/ <i>Number of directions of activity</i>	
	wdrażanych obecnie/ <i>being implemented</i>	preferowanych do wdrażania w najbliższej przyszłości/ <i>preferred to be implemented in the near future</i>
Agroturystyka/ <i>Agritourism</i>	15	4
Rolnictwo ekologiczne/ <i>Organic farming</i>	13	3
Turystyka przyrodnicza/ <i>Nature tourism</i>	13	5
Rolnictwo konwencjonalne/ <i>Conventional agriculture</i>	9	3
Leśnictwo/ <i>Forestry</i>	9	3
Budownictwo/ <i>Building Industry</i>	7	4
Przemysł drzewny/ <i>Wood industry</i>	7	5
Produkcja energii z odnawialnych źródeł/ <i>Production of energy from renewable sources</i>	7	7
Przetwórstwo rolno-spożywcze/ <i>Agricultural and food processing</i>	4	7
Rzemiosło/ <i>Craft</i>	3	8
Rolnictwo wysokotowarowe/ <i>Intensive farming</i>	3	7
Zielarstwo/ <i>Herbalism</i>	-	7

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Source: elaboration based on own research

barierą rozwoju tych kierunków działalności gospodarczej, zdaniem władz samorządowych, były niedostatki infrastruktury turystycznej i brak środków finansowych na jej budowę/rozbudowę, niedostateczna promocja turystyczna oraz względnie niska opłacalność produkcji ekologicznej (zwłaszcza wobec wysokich kosztów ochrony roślin).

W ramach funkcji rolnictwa władze lokalne preferowały w przyszłości zmniejszenie udziału rolnictwa konwencjonalnego w strukturze gospodarki, a wzrost znaczenia rolnictwa wysokotowarowego.

Umiarkowanie korzystne warunki, zdaniem respondentów, występowały w badanych gminach do zwiększenia udziału w strukturze lokalnych gospodarek budownictwa (jako bariera wskazywana była niska opłacalność wobec niewielkiej liczby mieszkańców), leśnictwa i przemysłu drzewnego (co argumentowano ograniczonymi możliwościami rozwoju poza gminami wykazującymi odpowiedni poziom lesistości i tradycji w gospodarce leśnej). Szczególnie preferowane do wdrażania w najbliższej przyszłości były niektóre tradycyjne, ale nierozwijane dotąd kierunki produkcji, takie jak zielarstwo i rzemiosło. Wśród przesłanek ich rozwoju podawano m.in. bogactwo zasobów przyrodniczo-kulturowych, jako zaś barierę – niską opłacalność produkcji, a w przypadku zielarstwa – brak tradycji i praktyki upraw.

W kategoriach szans rozwoju władze postrzegały możliwość gospodarczego wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz zwiększenia skali przetwórstwa rolno-spożywczego.

W świetle analiz zgłoszonych przez władze samorządowe preferencji kierunków rozwoju lokalnych gospodarek należy stwierdzić, że w badanych gminach nadal nazbyt powszechnie rozwijane jest rolnictwo konwencjonalne, z preferencją do zmian w kierunku wysokotowarowego. Jako pozytywne, w kontekście rozwoju biogospodarki, należy natomiast postrzegać preferencje dla rozwoju produkcji energii z źródeł odnawialnych, rzemiosła, przetwórstwa rolno-spożywczego i zielarstwa, a więc kierunków wykorzystujących lokalne zasoby przyrodnicze, charakteryzujące się, ze względu na nieskażone środowisko, wysoką jakością. Niewątpliwie pogłębionych badań wymaga problematyka innowacyjności działań realizowanych/planowanych do realizacji w ramach preferowanych przez władze samorządowe kierunków rozwoju lokalnego, bazujących na wykorzystaniu lokalnych zasobów przyrodniczych.

Wnioski

1. Zestawiając oceny aktywności władz samorządowych w obszarze wsparcia lokalnej przedsiębiorczości dokonane przez przedsiębiorców z samooceną władz samorządowych w tym zakresie uznać należy, że lokalne władze oferują umiarkowane wsparcie sektorowi gospodarczemu. Obszarem wymagającym zwiększonej troski lokalnych samorządów jest komunikacja z przedstawicielami lokalnej gospodarki w zakresie założeń i kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.
2. Biorąc pod uwagę potencjał rozwoju, który tworzą branże wykorzystujące zasoby naturalne na obszarach przyrodniczo cennych, należy postulować większą troskę władz lokalnych o określenie możliwości rozwoju wybranych branż biogospodarki w układach lokalnych. Postulat ten jest zbieżny z potrzebą dążenia do zwiększenia udziału sektora produkcji w stosunku do sektora usług w lokalnych układach społeczno-gospodarczych. W badanych gminach rozwija się głównie turystykę, a w niedostatecznym stopniu przetwórstwo.
3. Zasadna wydaje się szersza promocja biogospodarki jako nowej specjalizacji regionu także przez władze lokalne oraz przygotowanie oferty promocyjno-informacyjnej ze wskazaniem dobrych praktyk. Poszukiwać należy wynikających z lokalnej specyfiki kierunków rozwoju, które odpowiadać będą potrzebie aktywizacji gospodarczej przez pobudzanie innowacyjnych sposobów gospodarowania na obszarach przyrodniczo cennych.
4. Ważne jest także dostosowanie lokalnych strategii rozwoju obszarów przyrodniczo cennych do założeń Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego, w której wskazano biogospodarkę jako kluczową, inteligentną specjalizację regionu. W tym celu należy rozpoznać możliwości rozwoju biogospodarki w unikalnych warunkach lokalnych układów społeczno-ekonomicznych i zaproponować sposoby jej wdrażania przyczyniające się do zrównoważonego rozwoju obszarów przyrodniczo cennych.

Literatura

- Burchard-Dziubińska Małgorzata. 2014. Ład gospodarczy. [W] *Zrównoważony rozwój – naturalny wybór*, red. M. Burchard-Dziubińska, A. Rzeńca, D. Drzazga, 109-154. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Dobrzański Grzegorz. 2000. „Trwały rozwój w ujęciu regionalnym i lokalnym”. *Ekonomia i Środowisko* 2 (17): 21-29.
- EC. 2012. *Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, European Commission, COM(2012) 60 final: 1-9*, http://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/201202_innovating_sustainable_growth_en.pdf, dostęp kwiecień 2016.
- Guzal-Dec Danuta. 2013. „Operacjonalizacja modelu Presja-Stan-Reakcja w badaniu cenności ekologicznej gmin wiejskich na przykładzie województwa lubelskiego”. *Annual Set the Environment Protection/Rocznik Ochrona Środowiska* 15 (3): 2925-2941.
- Kruk Hanna. 2007. Znaczenie przyrodniczej konkurencyjności regionu dla trwałego i zrównoważonego rozwoju. [W] *Ekologiczne aspekty zrównoważonego rozwoju regionalnego i lokalnego*, red. K. Michałowski, 11-19. Białystok: Wydawnictwo WSE w Białymstoku.
- OECD. 2009. Defining the Bioeconomy. [W] *The Bioeconomy to 2030: Designing a Policy Agenda 2009*, 19-30. OECD Publishing, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/the-bioeconomy-to-2030/defining-the-bioeconomy_9789264056886-3-en#page7, doi:10.1787/9789264056886-3-en, dostęp marzec 2016.
- UMWL. 2014. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku. Lublin: UM Województwa Lubelskiego.
- Zwolińska-Ligaj Magdalena. 2016. „Bioeconomy as a direction of the development of natural valuable areas in Lublin voivodeship (Poland)”, International Conference “Economic science for rural development”, 21-22 April 2016. Jelgava: LLU ESAF, w druku.

Summary

The aim of the study was to determine the possibilities of the bioeconomy sector development on environmentally valuable areas of the Lublin Voivodeship. To achieve the goal analyzes of entrepreneurs' opinions as well as local governments' were conducted. The strategic documents of local and regional level were also analyzed. From the perspective of surveyed subjects selected local developmental conditions of sectors based on local, natural resources were assessed, including the bioeconomy sector. The study concentrates on the problem of the involvement of local government in supporting the development of bioeconomy sector. To achieve the goal a review of literature and empirical surveys were conducted. The study used the method of diagnostic survey with a questionnaire interview (30) addressed to the mayors of communes and (48) addressed to the owners/coowners or managers of enterprises operating on the environmentally valuable areas and representing the bioeconomy sector. The obtained results indicate that local authorities provide reserved support for the development of entrepreneurship, including the development of selected areas of the bioeconomy. The greater concentration to determining the possibility of the development of selected industries of bioeconomy in local systems and preparing their promotional and informational support, including the base of good practices, is therefore recommended.

Adres do korespondencji
 dr inż. Magdalena Zwolińska-Ligaj, dr Danuta Guzal-Dec
 Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
 ul. Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska
 e-mail: m.zwolinska-ligaj@dydaktyka.pswbp.pl
 danuta_guzal-dec@wp.pl